

Projekt

**UCHWAŁA NR VIII/.../19
RADY POWIATU STARGARDZKIEGO**

z dnia 26 czerwca 2019 r.

**w sprawie przyjęcia Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Stargardzkiego na lata
2019-2022**

Na podstawie art. 4 ust. 1 pkt 7 i art. 12 pkt 11 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. 2019 poz. 511) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2018 r. poz. 2067 z późn. zm.) uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Stargardzkiego na lata 2019-2022”, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu Stargardzkiego.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

Przewodniczący Rady
Powiatu Stargardzkiego

Zdzisław Rygiel

„Pod względem formalno-prawnym
bez zastrzeżeń”
RADCA PRAWNY

Polanta Rethowska-Niewiarowska

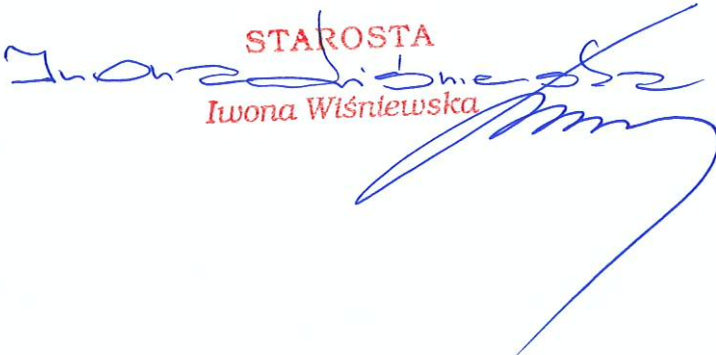
Uzasadnienie

„Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Stargardzkiego na lata 2019-2022”, jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowania działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami a także upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Został opracowany w celu realizacji zapisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. – Dz.U. z 2018 r. poz. 2067 z późn. zm.). Ustawa wprowadza obowiązek sporządzania programów opieki nad zabytkami przez samorządy, zarówno na szczeblu wojewódzkim, powiatowym jak i gminnym. Zarząd Powiatu sporządza na okres 4 lat powiatowy program opieki nad zabytkami, który po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków przyjmuje Rada Powiatu. Pismem z dn. 27 maja 2019 r. znak: ZN.5120.3.2019.KS Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Szczecinie zaopiniował pozytywnie bez uwag „Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Stargardzkiego na lata 2019 - 2022”. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Przygotowując Program opieki nad zabytkami uwzględniono zadania należące z mocy ustawy do obowiązków powiatu. Nakreślono ogólną politykę powiatu w dziedzinie opieki nad zabytkami, nie naruszając przy tym kompetencji poszczególnych gmin i praw właścicieli.

STAROSTA
Iwona Wiśniewska

Zał. do uchwały Nr .....
Rady Powiatu Stargardzkiego
z dn. ....

Powiatowy Program
Opieki nad Zabytkami
Powiatu
Stargardzkiego
na lata 2019-2022

Spis treści

Wstęp	4
1. Podstawa prawna opracowania powiatowego programu opieki nad zabytkami	5
2. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	6
2.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej	6
2.2. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	7
2.3. Ustawa o samorządzie powiatowym	15
2.4. Inne regulacje prawne – krajowe	15
3. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	16
3.1. System ochrony zabytków w prawie międzynarodowym	16
3.2. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	18
3.2.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami	18
3.2.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013 wraz z Uzupełnieniem na lata 2004 -2020	19
3.2.3. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030	20
3.2.4. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)	20
4. Relacje powiatowego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa	22
4.1. Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego (SRWZ) do roku 2020	22
4.2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020	23
4.3. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego	26
4.4. Wojewódzki program opieki nad zabytkami województwa zachodniopomorskiego na lata 2017-2020	27
4.5. Polityka Kulturalna Województwa Zachodniopomorskiego	28
5. Relacje powiatowego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie powiatu (analiza dokumentów programowych powiatu)	30

5.1. Program ochrony środowiska Powiatu Stargardzkiego na lata 2017 - 2020 z perspektywą na lata 2021-2024	30
6. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego powiatu	31
6.1. Charakterystyka powiatu.....	31
6.2. Krajobraz kulturowy	34
6.3. Zabytki nieruchome	35
6.4. Zabytki ruchome	36
6.5. Zabytki archeologiczne	37
6.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych	38
7. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	38
7.1. Zabytki nieruchome w rejestrze Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków:.....	38
7.2. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla powiatu	45
8. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego powiatu	45
8.1. Analiza SWOT.....	45
9. Założenia programowe	47
9.1. Priorytetowe cele i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Stargardzkiego	47
9.2. Kierunki działań i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Stargardzkiego ..	48
10. Instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Powiat Stargardzkiego	51
10.1. Instrumenty prawne i instytucjonalne	51
10.2. Instrumenty finansowe.....	51
11. Monitoring działania Programu	52

Wstęp

Przedmiotem niniejszego opracowania jest środowisko kulturowe w granicach administracyjnych powiatu stargardzkiego. Program ma na celu wskazanie zasadniczych kierunków działań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami wraz z popularyzacją dóbr kultury i środowiska w latach 2019-2022.

Powiat stargardzki – charakteryzuje się bogatym i wartościowym krajobrazem kulturowym. Krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze.

Rozwój powiatu opiera się na zasobach naturalnych, położeniu geograficznym oraz walorach krajobrazu kulturowego, których wykorzystanie powinno stanowić jeden z priorytetów polityki powiatowej.

Istotnym założeniem opracowania „Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami” jest uznanie zasobów dziedzictwa kulturowego za ważny czynnik wpływający na kształtowanie się tożsamości lokalnej. Zasoby te określają i wyznaczają wieloaspektowe uwarunkowania rozwoju powiatu, upowszechniania kultury oraz zwiększenia atrakcyjności turystycznej.

Głównym celem sformułowania dokumentu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego powiatu stargardzkiego poprzez określenie podstawowych uwarunkowań oraz rozwiązań, które temu służą.

Budowę niniejszego Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami oparto metodologicznie na opracowaniu: „Gminny program opieki nad zabytkami. Poradnik metodyczny”, Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie, Warszawa 2008.

Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego omówiono bazując na dokumencie: Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2017-2020.

1. Podstawa prawna opracowania powiatowego programu opieki nad zabytkami

Szczegółowy zakres zadań i kompetencji organów samorządu powiatowego w odniesieniu do problematyki ochrony dóbr kultury został uregulowany w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2018 r. poz. 2067). Art. 87 powyższej ustawy, stanowi iż:

1. „Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami”.
2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:
  - 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
  - 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
  - 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
  - 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
  - 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla społeczności lokalnej, turystów i edukacji oraz wspierających inicjatywy sprzyjające wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
  - 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
  - 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Rada powiatu przyjmuje program opieki nad zabytkami, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Zarząd powiatu zobowiązany jest przy tym do sporządzania sprawozdania z realizacji powiatowego programu opieki nad zabytkami w okresach dwuletnich, które to sprawozdanie przedstawia radzie powiatu zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy.

Dla Powiatu Stargardzkiego pierwszy program opieki nad zabytkami został opracowany w 2010 r. Został on przyjęty Uchwałą Nr LII/677/10 Rady Powiatu w Stargardzie z dnia

27 października 2010 r. pod nazwą „Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Stargardzkiego na lata 2010-2014”. Kolejnym był „Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2015-2018” przyjęty Uchwałą Nr IX/126/15 Rady Powiatu Stargardzkiego z dnia 30 września 2015 r. Obecny dokument jest trzecim programem dotyczącym czteroletniego okresu 2019-2022.

2. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

2.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1997 nr 78 poz. 483)

Podstawowym dokumentem regulującym ochronę zabytków jest Konstytucja RP. Ochrona dziedzictwa kulturowego jest obowiązkiem Państwa i każdego obywatela RP, zadeklarowanym w Konstytucji RP – art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP.

Preambuła Konstytucji stanowi, iż: „Naród polski zobowiązuje się do przekazania potomkom dorobku kulturowego”, zatem oczywistym wnioskiem jest wynikająca z tego ochrona dóbr kultury.

Art. 5

Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Art. 6 ust. 1

Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

Art. 86

Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

2.2. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2018 r. poz. 2067)

Szczególnym aktem prawa regulującym ochronę i opiekę nad zabytkami w Polsce jest ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków.

W **art. 3** ustawa wprowadza definicję zabytku, zabytku nieruchomego, zabytku ruchomego oraz zabytku archeologicznego. Zgodnie z brzmieniem ww. art. **zabytek** to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. **Zabytek nieruchomy** to nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1 (odesłanie do definicji zabytku). Natomiast **zabytek ruchomy** to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1 (odesłanie do definicji zabytku). **Zabytek archeologiczny** to zaś zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Ustawa rozróżnia kompetencje i obowiązki w działaniach przy zabytkach na ochronę i opiekę. Ochrona zabytków polega na podejmowaniu działań przez organy administracji publicznej, a opieka należy do obowiązków właścicieli zabytków. Zgodnie z **art. 4** ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami **ochrona zabytków** polega, w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;

6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Natomiast **opieka nad zabytkiem**, w myśl **art. 5** przedmiotowej ustawy, sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Zgodnie z **art. 6 ust** ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) **zabytki nieruchome** będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) **zabytki ruchome** będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2018 r. poz. 574, 1669),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) **zabytki archeologiczne** będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) relikwiami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Formami ochrony zabytków, w myśl z **art. 7** ustawy, są:

- 1) **wpis do rejestru zabytków** - do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy; do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku,
- 2) **wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa** - na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:
  - a) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzi w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,
  - b) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,
  - c) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
  - d) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pastelów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

- e) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- f) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- g) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- h) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- i) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,
- j) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
- k) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,
- l) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
- m) innych kategorii, niewymienionych w punktach powyżej, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro.

Wpisu na Listę Skarbów Dziedzictwa dokonuje się na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

3) **uznanie za pomnik historii** Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice.

4) **utworzenie parku kulturowego** w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć rada gminy na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5) **ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego** albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy,

decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na mocy **art. 12** ustawy starosta, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie. Wzór i wymiary znaku określa Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. (Dz.U. 2004 Nr 30 poz. 259). Poniżej znajduje się wzór znaku. Powinien on być wykonany z blachy w kształcie pięciokątnej tarczy o wymiarach 185mm x 100mm. Tarcza skierowana winna być ostrzem w dół, a w jej polu – prócz znaku Błękitnej Tarczy zgodnej z Konwencją Haską z 1954 r. – w jej górnej części zamieszczony powinien być napis „Zabytek chroniony prawem”.

Zgodnie z **art. 18**, ust. 1 ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu i aktualizacji analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Ustawa określa, że „w koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;

- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.

Podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy jest ewidencja zabytków (**art.21**). Opracowanie wszelkiego rodzaju koncepcji, wytycznych, projektów rewaloryzacji czy też planów adaptacji i przekształceń obiektów zabytkowych, a także studiów zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego opiera się na wiedzy o zasobie zabytkowym, stąd działania te powinny poprzedzać działania ewidencyjne.

Art. 50 ust. 1 ustawy reguluje ochronę **zabytku ruchomego** w przypadku wystąpienia zagrożenia polegającego na możliwości zniszczenia, uszkodzenia, kradzieży, zaginięcia lub nielegalnego wywiezienia za granicę zabytku ruchomego wpisanego do rejestru albo na Listę Skarbów Dziedzictwa. W takim przypadku wojewódzki konserwator zabytków ma uprawnienie do wydania decyzji o zabezpieczeniu zabytku ruchomego, który został wpisany do rejestru, zaś minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego wydaje, decyzję o zabezpieczeniu zabytku ruchomego wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa. Zabezpieczenie to następuje w formie ustanowienia czasowego zajęcia do czasu usunięcia zagrożenia i polega na przekazaniu zabytku – w zależności od jego rodzaju - do muzeum, archiwum lub biblioteki.

Zgodnie z art. 50 ust. 3 ustawy, w przypadku wystąpienia zagrożenia dla **zabytku nieruchomego** wpisanego do rejestru, polegającego na możliwości jego zniszczenia lub uszkodzenia, starosta, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może wydać decyzję o zabezpieczeniu tego zabytku w formie ustanowienia czasowego zajęcia do czasu usunięcia zagrożenia.

W przypadku, gdy nie jest możliwe usunięcie zagrożenia, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków:

- zabytek ruchomy może być przejęty przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, w drodze decyzji, na własność Skarbu Państwa, z przeznaczeniem na cele kultury, oświaty lub turystyki, za odszkodowaniem odpowiadającym wartości rynkowej tego zabytku,
- zabytek nieruchomy może być wywłaszczony przez starostę na rzecz Skarbu Państwa lub gminy właściwej ze względu na miejsce położenia tego zabytku, w trybie i na zasadach przewidzianych w przepisach o gospodarce nieruchomościami.

Ustawodawca w **art. 81** dopuszcza możliwość udzielenia przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Udzielenie dotacji może się odbywać wyłącznie na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane zgodnie z **art. 77** może obejmować nakłady konieczne na:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;

- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15;
- zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Dotacja może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Łączna kwota dotacji udzielonych przez organ stanowiący powiatu nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót. Organy uprawnione do udzielania dotacji prowadzą wykazy udzielonych dotacji oraz informują się wzajemnie o udzielonych dotacjach.

W **art. 87** ustawa formułuje obowiązek sporządzenia na okres 4 lat powiatowego programu opieki nad zabytkami i nakłada go na zarząd powiatu. Podstawą sporządzenia wskazanego wyżej programu, w rozumieniu art. 21 ustawy, jest ewidencja zabytków.

Na mocy **art. 96** ust. 2 ustawy „wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może powierzyć, w drodze porozumienia, prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych (...) powiatom, związkom gmin, związkom powiatów, związkom powiatowo-gminnym albo związkom metropolitalnym, położonym na terenie województwa”. W związku z tym, powiat może ustanowić wyodrębnione stanowisko powiatowego konserwatora zabytków.

Art. 103 ustawy określa wyłączne kompetencje starosty w zakresie powierzania opieki społecznym opiekunom zabytku. Na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, starosta ustanawia społecznych opiekunów zabytków lub cofa takie ustanowienie. Funkcję społecznego opiekuna zabytków może pełnić osoba fizyczna, której starosta wydaje odpowiednią legitymację, osoba prawna lub inna jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, którym starosta wydaje zaświadczenie zawierające informację o nadaniu uprawnień opiekuna. Równocześnie starosta prowadzi listę społecznych opiekunów zabytków.

W art. 102 określone zostały zadania społecznego opiekuna zabytków

1. Społeczni opiekunowie zabytków podejmują działania związane z zachowaniem wartości zabytków i utrzymaniem ich w jak najlepszym stanie oraz upowszechniają wiedzę o zabytkach.

2. Społeczny opiekun zabytków współdziała z wojewódzkim konserwatorem zabytków i starostą w sprawach ochrony zabytków i opieki nad tymi zabytkami.

3. Społecznym opiekunem zabytków może być osoba, która posiada pełną zdolność do czynności prawnych, nie była karana za przestępstwa popełnione umyślnie oraz posiada wiedzę w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

4. Zadania społecznego opiekuna zabytków może wykonywać również osoba prawna lub inna jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej.

W art. 104. stwierdza się:

Społeczny opiekun zabytków jest uprawniony do pouczenia osób naruszających przepisy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

2.3. Ustawa o samorządzie powiatowym

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 4, ust. 1, pkt 7 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. 2019 poz. 511) określone zostały zadania publiczne o charakterze ponadgminnym wykonywane przez powiat, w tym: „kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

2.4. Inne regulacje prawne – krajowe

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się także w wielu obowiązujących ustawach:

1. ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz. U. 2018 poz. 1945),

2. ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz.U. 2018 poz. 1202),

3. ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz.U. 2018 poz. 799 z późn. zm.),

4. ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz. U. z 2018 r. poz. 1614),

5. ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. z 2018 r. poz. 2204 z późn. zm),

6. ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2018 r. poz. 1983 z późn. zm),

7. ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tekst jednolity Dz. U. z 2018 r. poz. 450 z późn. zm),

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach określone zostały w:

1. ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (tekst jednolity Dz. U. z 2018 r. poz. 720 z późn. zm),

2. ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2018 r. poz. 574 z późn. zm).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. 2019 poz. 553).

3. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

3.1. System ochrony zabytków w prawie międzynarodowym

Znaczące dla społeczności zagadnienia dziedzictwa kulturowego znalazły swoje odbicie w przyjmowanych uregulowaniach międzynarodowych. Przykładem są ratyfikowane przez Polskę dokumenty:

- Konwencja o ochronie dóbr kulturowych w razie konfliktu zbrojnego z 14 maja 1954 r. przyjęta na Konferencji Międzynarodowej w Hadze oraz Drugi Protokół z 26 marca 1999 r. o ochronie i poszanowaniu dóbr kultury w czasie konfliktów zbrojnych (błękitna tarcza).
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r. przyjęta na sesji w Paryżu - zobowiązująca do ochrony, konserwacji, rewaloryzacji i przekazania przyszłym pokoleniom swojego dziedzictwa kulturowego.
- Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) – 16 stycznia 1992 r., La Valetta – dotycząca dziedzictwa archeologicznego, które stanowi

źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zobowiązuje do wprowadzenia systemu prawnej ochrony dziedzictwa archeologicznego, zapewniającego prowadzenie ewidencji archeologicznego dziedzictwa, łączenia potrzeb archeologii z wymaganiami planów zagospodarowania, zapewnienia finansowego wsparcia dla badań archeologicznych od władz państwowych, regionalnych i gminnych.

- Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy przyjęta 3 października 1985 r. w Granadzie, weszła w życie 1 grudnia 1987 r. Przez Polskę została podpisana 18 marca 2010 r. Zasadniczym celem dokumentu jest ochrona europejskiego dziedzictwa architektonicznego. Konwencja definiuje pojęcie dziedzictwa architektonicznego i zwraca uwagę na potrzebę jego ochrony nie tylko na szczeblu krajowym, ale i europejskim. Dokument postuluje konieczność identyfikacji zasobów mających podlegać ochronie oraz tworzenia i wdrażania systemu ich ochrony. Sygnatariusze zobowiązują się do prowadzenia działań systemowych w celu zapewnienia ochrony i opieki nad dziedzictwem architektonicznym oraz przyjęcia zintegrowanej polityki konserwacji zabytków. Konwencja zakłada współdziałanie społeczeństwa w procesie ochrony zabytków, podkreśla rolę promocji dziedzictwa i rozwijania świadomości społecznej w zakresie ochrony zabytków. Zobowiązuje również strony do wymiany informacji na temat polityki konserwacji zabytków.
- Europejska konwencja krajobrazowa z 22 października 2000 r. – Florencja, dotycząca wdrażania polityki ochrony krajobrazu, jako dziedzictwa kulturowego, zwracająca uwagę na współpracę na szczeblu regionalnym i lokalnym dotyczących krajobrazu transgranicznego.
- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego z 20 października 2005 r. sporządzona w Paryżu, dotycząca ochrony różnorodności form wyrazu kulturowego tworzenia warunków rozwoju kultur i swobodnego oddziaływania na płaszczyźnie lokalnej, krajowej, międzynarodowej.
- Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 roku. W Polsce Konwencja weszła w życie 16 sierpnia 2011 roku i stanowi obecnie jedyny akt prawa (międzynarodowego), na jakim można oprzeć budowę systemu ochrony dziedzictwa niematerialnego w naszym kraju. Konwencja przyjmuje za cele:

- ochronę niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
- zapewnienie poszanowania niematerialnego dziedzictwa kulturowego wspólnot, grup oraz jednostek,
- doprowadzenie na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym do wzrostu świadomości znaczenia niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
- zapewnienie międzynarodowej współpracy i pomocy w celu realizacji postanowień Konwencji.

3.2. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

3.2.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Obecnie przygotowany jest projekt Krajowego programu na lata 2019 - 2022. Obowiązujące dotychczasowe programy zakończyło się w dniu 31 grudnia 2017 r.

Głównym celem projektu Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 2019 - 2022 jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami, który w okresie 4 lat realizowany będzie we współpracy z państwowymi instytucjami kultury i organami administracji publicznej poprzez trzy cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania, tj.:

Cel szczegółowy 1: „Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego”, podzielony na kierunki działania:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym;
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym;

Cel szczegółowy 2: „Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami”, podzielony na kierunki działania:

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami;
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego;

Cel szczegółowy 3: „Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa”, podzielony na kierunki działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa i jego wartości;
2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

3.2.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013 wraz z Uzupełnieniem na lata 2004 -2020

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013, przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r., rozwinięta w 2005 r., poprzez przygotowane przez Ministerstwo Kultury uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020, jest podstawowym dokumentem rządowym, w którym w oparciu o rzetelną analizę podjęto próbę określenia zasad polityki kulturalnej państwa w warunkach rynkowych. Stanowi ona podstawę do dalszych systemowych rozwiązań w dziedzinie kultury. Misją tej strategii jest „zrównoważony rozwój kultury, jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”.

Uznając kulturę za jeden z podstawowych czynników rozwoju regionów zapisano w strategii następujące priorytety:

- wzrost efektywności zarządzania kulturą,
- wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury,
- wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury,
- poprawa warunków działalności artystycznej,
- efektywna promocja twórczości,
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków,
- zmniejszenie luki cywilizacyjnej przez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020 wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”. W programie wyróżnione zostały dwa komplementarne priorytety:

- rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych.

Podstawowym celem priorytetu jest poprawa stanu zachowania zabytków, kompleksowa ich rewaloryzacja, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę,

- zadania związane z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

3.2.3. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Zgodnie z koncepcją zagospodarowania przestrzennego kraju, zabytki powinny podlegać badaniom i ochronie, nawet jeśli na powierzchni ziemi – jak w wypadku wielu stanowisk archeologicznych – nie ma śladów pozwalających na ich eksponowanie. W dokumencie zapisano, iż „odziedziczone” obiekty muszą pełnić funkcje użytkowe współcześnie nadane, zgodne z ich potencjałem i wymogami ochrony. W przeciwnym wypadku niszczej, giną, tracą wartość, nieodwracalnie zubożając potencjał rozwojowy i obraz dziedzictwa narodowego. Dokument postuluje zatem adaptowanie zabytków do nowych funkcji. Zachodzi więc pytanie o zakres ochrony funkcji zabytków, odnoszący się szczególnie do zabytków techniki (np. zabytkowych elektrowni wodnych). Koncepcja przewiduje, że w perspektywie najbliższych dwudziestu lat rola ochrony zabytków i zainteresowanie nimi społeczeństwa będzie rosło – zwiększanie się zamożności Polaków oraz przekształcenia o charakterze kulturowym będą powodowały wzrost znaczenia rozwojowego zarówno materialnych jak i niematerialnych składników dziedzictwa kulturowego. Ich lokalizacja i umiejętność wykorzystania w procesach rozwoju będzie wpływała pozytywnie na tok koncentracji gospodarczej, ludnościowej i rangę kultury i turystyki. Ochrona przestrzeni o charakterze symbolicznym, posiadającej ponadprzeciętne walory i znaczny potencjał rozwojowy będzie stopniowo zwiększana poprzez powoływanie kolejnych miejsc o charakterze promocji dziedzictwa kulturowego i naturalnego (miejsca światowego dziedzictwa UNESCO, pomniki historii).

3.2.4. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (SOR)

została przyjęta uchwałą nr 8 przez Radę Ministrów dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja **Strategii Rozwoju Kraju 2020**, przyjętej uchwałą Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa. W jednolitym systemie programowym przedstawia cele do realizacji w horyzoncie roku 2020 i 2030, określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągania oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Głównym celem SOR jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym. Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

Obszar - E-państwo - kierunek interwencji:

Budowa i rozwój e-administracji - orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej - kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć, jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

Obszar - Kapitał ludzki i społeczny - kierunek interwencji:

Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2020 r.:

- Wzmacnianie potencjału instytucji kultury o szczególnym znaczeniu - wspieranie instytucji kultury, których wieloletnia działalność i tradycja mają szczególne znaczenie dla celów polityki państwa w obszarze kultury i których dorobek jest ważnym elementem budowania tożsamości kulturowej Polaków oraz narzędziem promocji Polski w świecie.
- Wypracowanie systemu wspierania rozwoju sektorów kreatywnych - stworzenie warunków dla rozwoju sektorów kreatywnych w Polsce, które wpłyną na rozwój całego ekosystemu wspierania kultury.

Działania do 2030 r.:

- Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego - wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla

wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

- Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

4. Relacje powiatowego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa

4.1. Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego (SRWZ) do roku 2020

Strategia wraz z Priorytetami Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego została przyjęta przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego uchwałą Nr XXVI/ 303/05 z dnia 19 grudnia 2005 r. W diagnozie stanu województwa przedstawiono charakterystykę krajobrazu kulturowego, ze wskazaniem najcenniejszych zespołów zabytków oraz identyfikacją kluczowych problemów, w tym m.in. zły stan zabytków, zbyt małe nakłady na rewitalizację i renowację zasobów środowiska kulturowego, słabo rozwinięte produkty turystyczne związane z wykorzystaniem zasobów środowiska kulturowego.

Charakteryzując w SRWZ stan i możliwości rozwoju turystyki stwierdzono: „Turystyka jest ważnym działem gospodarki województwa, który ma duże potencjalne możliwości rozwoju...”. Rozwojowi temu sprzyjają m.in. „zabytki architektury i obiekty świadczące o bogatym dziedzictwie kulturowym regionu”.

W analizie SWOT za słabe strony uznano:

- niski poziom mechanizmów wsparcia rozwoju kultury i dziedzictwa kulturowego,
- małe wydatki jednostek samorządu terytorialnego na ochronę dziedzictwa kulturowego,
- słabo rozwinięte produkty turystyczne związane z wykorzystaniem zasobów środowiska naturalnego i kulturowego.

Wśród sześciu zdefiniowanych w SRWZ celów strategicznych problematyka ochrony zabytków i opieki nad zabytkami została wskazana w:

- celu nr 1: Wzrost innowacyjności i efektywności gospodarowania (w zadaniu – rozwój i promocja produktów turystycznych),
- celu nr 3: Zwiększenie przestrzennej konkurencyjności regionu (w zadaniu – Rozwój małych miast, rewitalizacja i rozwój obszarów wiejskich),
- celu nr 4: Zachowanie i ochrona wartości przyrodniczych, racjonalna gospodarka rolna (w zadaniu nr 4 - Rewitalizacja obszarów zurbanizowanych),
- celu nr 6: Wzrost tożsamości i spójności społecznej regionu (w działaniu - Wzmacnianie tożsamości społeczności lokalnej i Wspieranie działań aktywizujących rynek pracy).

W dokumencie uzupełniającym SRWZ p.t. „Priorytety Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego” wysoko oceniono rozwój kulturalny i znaczenie sztuki w kondycji społeczności lokalnej oraz znaczenie dziedzictwa historycznego w budowie tożsamości społecznej. Także w priorytecie dotyczącym kształtowania i utrzymania ładu przestrzennego wspomniano o zachowaniu wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego.

Problematyka została rozwinięta w celach operacyjnych:

- Przeciwdziałanie degradacji przestrzeni przez nieskoordynowaną działalność inwestycyjną - priorytet nr 3:
- Ochrona krajobrazu naturalnego i kulturowego oraz priorytet nr 5:
- Dbałość o utrzymanie historycznego kształtu wartościowych zespołów urbanistycznych i architektonicznych.

Podobnie w celu operacyjnym „Racjonalizacja wykorzystania przestrzeni zagospodarowanej i przekształconej” jako pierwszy znalazł się priorytet: Rewaloryzacja i rewitalizacja centrów miejskich. W celu operacyjnym „Integracja społeczności regionu” jako priorytet nr 2 zapisano badanie i dokumentowanie historii oraz teraźniejszości regionu.

4.2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020

Istotnym z punktu widzenia szerokiej dostępności do środków UE jest Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020 przyjęty Uchwałą Nr 2247/14 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 18 grudnia 2014 r.

w sprawie przyjęcia projektu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2014-2020.

IV Oś priorytetowa - naturalne otoczenie człowieka, cel tematyczny:

Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami

Cele szczegółowe osi priorytetowej:

1. Zwiększona atrakcyjność zasobów kultury regionu,
2. Wzmocnione mechanizmy ochrony przyrody,
3. Zwiększony zasób informacji o stanie środowiska przyrodniczego,
4. Rozwój lokalnego rynku pracy opartego o endogeniczny potencjał.

Syntetyczny opis osi priorytetowej.

Działania w ramach osi to wieloaspektowa ochrona naturalnego środowiska człowieka oraz rozwój potencjałów kulturalnych i endogenicznych regionu. Planuje się kompleksowe wsparcie obszarów chronionych, kanalizację ruchu turystycznego, jednocześnie wzmacniając działania opierające się na potencjale endogenicznym kreujące rynek pracy i wykorzystujące potencjał przyrodniczy bez szkodliwej ingerencji. Wsparcie w ramach osi ukierunkowane jest również na inwestycje mające na celu zwiększenie wykorzystania potencjału dziedzictwa kulturowego oraz udziału mieszkańców w wydarzeniach kulturalnych.

Cel tematyczny: zwiększona atrakcyjność zasobów kultury regionu:

Realizacja prac konserwatorskich i restauratorskich, które poprzez zachowanie historycznej substancji zabytkowej przyczynią się do dostosowania obiektów do celów użytkowych oraz do ich udostępnienia mieszkańcom regionu i turystom. Działanie skierowane jest na ochronę rodzimego dziedzictwa Pomorza Zachodniego, mającego wysoką wartość historyczną i kulturową a zarazem na zwiększenie potencjału turystycznego regionu. Ponadto projekty w ramach działania będą przyczyniać się pośrednio do rozwoju społeczno - gospodarczego regionu.

Renowacja/adaptacja obiektów zabytkowych będzie mogła być wsparta, jeśli projekt będzie stanowił część szerszej strategii rozwoju gospodarczego dla danego terytorium lub wpisował się w cele i założenia Programu Strategicznego Przemysły Kreatywne i Przemysły Czasu Wolnego przyjętego uchwałą ZWZ nr 1281/12 z dnia 7 września 2012 roku (priorytety: wzmocnienie tożsamości regionalnej i zapewnienie ciągłości rozwoju kultury na Pomorzu Zachodnim, rewitalizacja i ochrona dziedzictwa Gryfitów na Pomorzu Zachodnim, kreowanie

i promocja markowych produktów czasu wolnego, wykorzystanie nowoczesnych technologii w tworzeniu innowacyjnych produktów i usług służących prezentacji oferty czasu wolnego). Strategia ta charakteryzować się winna potencjałem przyczyniającym się do ogólnego wzrostu gospodarczego, powiązanego z tworzeniem miejsc pracy.

Wspierane projekty z zakresu prac konserwatorskich i restauratorskich zabytków muszą stanowić element szerszej grupy obiektów – zespołu, w którym poszczególne elementy łączy idea ochrony i popularyzacji rodzimego dziedzictwa kulturowego Pomorza Zachodniego, tak wśród mieszkańców regionu jak i turystów, ludzi nauki i in. Wsparcie będzie nakierowane na rozwój kluczowych zespołów o znaczącej wartości zabytkowej i wskazujących na kulturową tożsamość województwa i mogących stanowić m. in. unikalną bazę dla rozwoju kultury, gospodarki i turystyki.

W projektach musi zostać wykazana trwałość ich finansowania w okresie eksploatacyjnym, z uwzględnieniem prognoz dotyczących popytu oraz przychodów generowanych przez bezpośrednich użytkowników, a także z uwzględnieniem środków własnych beneficjenta oraz subwencji ze strony właściwych podmiotów.

Projekty muszą wykazać wkład w rozwój poniższych priorytetów kulturowych: zachowanie dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) dla przyszłych pokoleń, podniesienie atrakcyjności turystycznej kraju lub regionu.

Każdy projekt musi mieć przeprowadzoną analizę zapotrzebowania na daną inwestycję, w tym szacowaną liczbę odwiedzających, użytkowników.

Promowane będą rozwiązania wpływające na poprawę efektywności funkcjonowania obiektów/instytucji w długim okresie, w tym rozwiązania pozwalające na: obniżenie kosztów utrzymania na rzecz wydatków inwestycyjnych, zastosowanie innowacyjnych rozwiązań energooszczędnych – zmniejszenie zapotrzebowania i zużycia energii, a przez to zmniejszenie ogólnych kosztów eksploatacji budynków, dywersyfikację źródeł finansowania działalności – pozyskiwanie zewnętrznych źródeł finansowania, dodatnie efekty ekonomiczne – oddziaływanie na bezpośrednie otoczenie inwestycji, tworzenie nowych miejsc pracy.

Realizacja prac konserwatorskich, restauratorskich przyczyni się realizacji celu szczegółowego z uwagi na fakt dostosowania obiektów na cele użytkowe oraz ich udostępnienia dla mieszkańców regionu oraz turystów. Dzięki realizacji tego typu projektu zwiększy się potencjał turystyczny tj. miejsca ciekawe i cenne kulturowo.

Realizacja drugiego typu projektów przyczyni się do rozwoju i wzmocnienia znaczenia instytucji kultury o zasięgu ponadregionalnym. Dzięki temu zwiększy się uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych.

W ramach RPO WZ 2014-2020 wsparcie będą mogły uzyskać jedynie projekty, które będą zgodne z demarkacją przeprowadzoną pomiędzy poszczególnymi programami operacyjnymi. Ponadto w ramach priorytetu możliwe jest jedynie wsparcie dla projektów z zakresu kultury o maksymalnej wartości 5 mln euro kosztów całkowitych.

4.3. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego

Uchwalony przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego uchwałą nr XLV/530/10 z dnia 19 października 2010. Ze względu na ścisłe powiązanie czasowe planu ze strategią rozwoju województwa zachodniopomorskiego został przyjęty taki sam horyzont czasowy dla obu dokumentów tj. rok 2020. Jednym z ważniejszych rozdziałów planu jest Dziedzictwo Kulturowe i ład przestrzenny, opracowane na podstawie Studium Ochrony dóbr kultury i zabytkowego krajobrazu kulturowego województwa zachodniopomorskiego, sporządzonego jako materiał analityczny i kierunkowy. W rozdziale zawarte są informacje o zagrożeniach dla zabytków i zabytkowego krajobrazu, stan ochrony Środowiska kulturowego. W ustaleniach tych zawarto elementy polityki regionalnej ochrony i kształtowania środowiska kulturowego i przyrodniczego, wskazując na rewaloryzację jako narzędzie poprawy stanu fizjonomii krajobrazu, której celem jest osiągnięcie harmonijnego zagospodarowania przestrzeni w sensie funkcjonalnym i architektoniczno-estetycznym.

W planie wskazano na potrzebę ochrony substancji zabytkowej nie objętej ustawową ochroną, ale stanowiącej faktyczną wartość obszaru województwa. Ustalono zalecenia do stosowania w planowaniu miejscowym, dotyczące zabudowy historycznej, zieleni komponowanej, zabytków archeologicznych i historycznych założeń przestrzennych, urbanistycznych i ruralistycznych. Wprowadzono system ochrony obszarowej środowiska kulturowego w postaci: rezerwatów kulturowych, parków kulturowych i obszarów kulturowych. Wskazano na narzędzia planowania miejscowego w postaci stref ochrony konserwatorskiej i stref ingerencji konserwatorskiej. Dla większej liczby wartościowych struktur przestrzennych zaproponowano utworzenie Zespołów stref ochrony

konserwatorskiej. Całość ustaleń została uzupełniona odpowiednim załącznikiem mapowym zawierającym system konserwatorskiej ochrony obszarowej.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa jest powszechnie respektowanym materiałem planistycznym, wprowadzanym w życie poprzez miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Najistotniejszymi ustaleniami planu dotyczącymi dziedzictwa kulturowego jest umieszczenie listy dóbr kultury współczesnej (budowle i pomniki) oraz rekomendacja do objęcia ochroną poprzez wpis na listę Pomników Historii dziesięciu obiektów na terenie województwa zachodniopomorskiego.

4.4. Wojewódzki program opieki nad zabytkami województwa zachodniopomorskiego na lata 2017-2020

Uchwałą Nr XXII/361/17 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 25 kwietnia 2017 roku przyjęto „Wojewódzki program opieki nad zabytkami województwa zachodniopomorskiego na lata 2017-2020”. WPONZ WZ odnosi się do dotychczasowych dokumentów, uwzględniając zdobyte doświadczenia przy realizacji poprzednich programów - zarówno osiągnięte rezultaty jak i wskazówki do lepszego ukierunkowania poszczególnych zadań. Dokument jest kontynuacją polityki zapoczątkowanej w Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami na lata 2008-2012 dla Województwa Zachodniopomorskiego oraz kontynuowanej Wojewódzkim Programem Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2017 dla Województwa Zachodniopomorskiego.

Program obejmuje całokształt zagadnień związanych z bogactwem kulturowego dziedzictwa województwa zachodniopomorskiego, zarówno kontekstu historycznego, zachowanego materialnego dziedzictwa, jego mocnych i słabych stron, uwarunkowań prawnych i finansowych. Samorząd Województwa nie ma kompetencji do stanowienia ochrony zabytków, a jedynie do opieki nad zabytkami. Jego kompetencje i działania mają charakter wspierający zarówno ochronę (poprzez plan zagospodarowania przestrzennego województwa), jak i opiekę (poprzez uchwalanie Regionalnego Programu Operacyjnego, przy pomocy którego otwierają się przed właścicielami zabytków możliwości uzyskania środków finansowych). Posiadając ku temu instrumenty (finansowe i organizacyjne – np. Wydział Kultury, Nauki i Dziedzictwa Narodowego UM, Wydział Inwestycji i Nieruchomości UM, Biuro

Dokumentacji Zabytków) inicjuje, wspiera i koordynuje działania na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego województwa, a wobec właścicieli zabytków może pełnić także funkcję wspomagającą, doradczą, opiniodawczą.

Dokument uwzględnia cele perspektywiczne i operacyjne. Za cele perspektywiczne przyjmuje trzy następujące:

1. Utrzymanie zabytków budujących krajobraz kulturowy województwa zachodniopomorskiego,
2. Funkcjonowanie zabytków w procesie aktywizacji ekonomicznej i społecznej województwa,
3. Kształtowanie świadomości regionalnej w oparciu o dziedzictwo kulturowe i potrzebę jego zachowania dla przyszłych pokoleń.

Dla wyznaczonych celów perspektywicznych określa się cele operacyjne, a dla poszczególnych celów operacyjnych przyporządkowuje się określone zadania szczegółowe.

Dla osiągnięcia celów strategicznych Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego fundamentalne jest wypracowanie programu finansowania długofalowych działań ukierunkowanych na osiągnięcie określonego celu. W przypadku poprawy materialnego stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego, konieczne jest zwiększanie lub utrzymanie co najmniej na dotychczasowym poziomie wysokości środków przeznaczanych na rzecz określonej grupy zabytków (np. dotacje) i uwzględnienie w priorytetach RPO WZ celów WPONZ WZ.

4.5. Polityka Kulturalna Województwa Zachodniopomorskiego

Dokument przyjęty uchwałą Nr 1394/16 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 30 sierpnia 2016 r. Opracowanie dotyczy **polityki samorządu województwa w zakresie kultury** i jest oparte na przekonaniu, że dziedzina ta stanowi ważny element łączący i scalający wspólnotę mieszkańców Pomorza Zachodniego, a także jest kluczowym obszarem wpływającym na rozwój i atrakcyjność regionu, a wszystkie nakłady na kulturę i dziedzictwo narodowe należy traktować jako długofalową inwestycję decydującą o popularności biznesowej i turystycznej Pomorza Zachodniego.

Strategicznym priorytetem polityki kulturalnej Województwa Zachodniopomorskiego jest stały rozwój intelektualny i cywilizacyjny społeczności Pomorza Zachodniego oraz

systematyczny wzrost potencjału kulturalnego regionu. Działania samorządu województwa w zakresie polityki kulturalnej określone w dokumencie ukierunkowane są m. in. na:

- wzmocnienie pozycji Pomorza Zachodniego, jako istotnego regionu na mapie kulturalnej Polski,
- wykorzystanie unikalnego położenia geograficznego i kulturowego regionu, wykraczającego poza granice województwa (Euroregion Pomerania, region bałtycki),
- zachowanie i rozwijanie unikalnego środowiska kulturowego wyznaczenie kierunków rozwoju sektora kultury w regionie,
- kreowanie/inicjowanie działań wychowujących przyszłych odbiorców oferty kulturalnej,
- pobudzanie i rozwijanie aktywnego udziału w kulturze.

Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego widzi potrzebę wspierania rozwoju kultury w regionie, mając świadomość roli, jaką kultura odgrywa w budowaniu więzi społecznych, pobudzaniu tożsamości regionalnej, jednocześnie jako czynnika wpływającego na wzrost atrakcyjności miast i regionów dla mieszkańców, turystów i inwestorów.

Narzędzia wsparcia określone w „Polityce”, to:

- Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego 2014 - 2020 – rozumiany jako instrument finansowej interwencji w celu zapewnienia środków na modernizację obiektów kultury.
- Kontrakt Terytorialny Województwa Zachodniopomorskiego – umowa zawarta pomiędzy Rządem a Samorządem Województwa, w której wskazano do realizacji przedsięwzięcia priorytetowe mające istotne znaczenie dla rozwoju kraju oraz Pomorza Zachodniego, wraz ze sposobem ich finansowania, koordynacji i realizacji.
- Budżet samorządu województwa.
- Wojewódzki Program Ochrony Zabytków, określający najważniejsze zadania i obszary wsparcia w zakresie ochrony zabytków.
- Instytucje Kultury jako ważny element w kształtowaniu polityki kulturalnej województwa oraz prowadzenia działalności w różnych dziedzinach sztuki, których oddziaływanie na region ze względu na sieć powiązań jest niezwykle istotne dla realizacji polityki województwa w zakresie kultury.
- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko.
- Programy Operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

- Interreg VA, Programy Narodowego Centrum Kultury, Projekty w ramach programu UE - Creative Desk Polska, Programy Polskiego Instytutu Sztuki Filmowej.

5. Relacje powiatowego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie powiatu (analiza dokumentów programowych powiatu)

Powiat Stargardzki nie posiada aktualnych dokumentów: „Strategia Rozwoju Powiatu Stargardzkiego” oraz „Wieloletni Plan Inwestycyjny Powiatu Stargardzkiego”. Obowiązujące dotychczasowe dokumenty zakończyły się w dniu 31 grudnia 2015 r.

5.1. Program ochrony środowiska Powiatu Stargardzkiego na lata 2017 - 2020 z perspektywą na lata 2021-2024

Program przyjęty Uchwałą nr XXIII/280/17 Rady Powiatu Stargardzkiego z dnia 25 stycznia 2017 r. uwzględnia przede wszystkim ochronę środowiska przyrodniczego.

Ochrona środowiska naturalnego jest jedną z głównych dróg prowadzących do osiągnięcia zrównoważonego rozwoju, należy jednak pamiętać, że nie jedyną. O pełnym zrównoważonym rozwoju można mówić po osiągnięciu 4 ładów: ekologicznego, społecznego, ekonomicznego, przestrzennego.

Podstawowym narzędziem osiągnięcia ładu ekonomicznego jest ochrona i kształtowanie środowiska przyrodniczego. Ład społeczny może być osiągnięty np. poprzez akceptację mieszkańców dla proponowanych i podejmowanych działań. Ład ekonomiczny osiąga się poprzez kształtowanie odpowiedniej struktury gospodarki, ograniczanie bezrobocia. Ład przestrzenny wiąże się np. z odpowiednią lokalizacją terenów przemysłowych, mieszkaniowych, komunikacyjnych i innych.

Za najważniejszy cel uznano: trwały, niezagrażający środowisku naturalnemu rozwój społeczno-gospodarczy powiatu stargardzkiego, a jeden z celów systemowych to: zasoby przyrody - ochrona obiektów cennych przyrodniczo oraz walorów krajobrazu.

Aby osiągnąć wyznaczony cel w opracowaniu zawarto diagnozę stanu środowiska naturalnego na terenie powiatu stargardzkiego, główne problemy ekonomiczne oraz sposoby ich rozwiązania łącznie z harmonogramem działań i źródeł ich finansowania.

6. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego powiatu

6.1. Charakterystyka powiatu

Powiat Stargardzki istnieje od 1 stycznia 1999 roku. Jest szóstym, co do wielkości powiatem województwa zachodniopomorskiego. Zlokalizowany jest w południowo - zachodniej części województwa, w odległości 36 km od Szczecina - stolicy województwa.

Od północy graniczy z powiatami goleniowskim i łobeskim, od zachodu z powiatem gryfińskim i powiatem grodzkim Szczecinem, od wschodu z powiatem drawskim, od południa zaś z powiatami choszczeńskim i pyrzyckim. Powiat składa się z 10 gmin o różnym statusie. Gmina - Miasto Stargard posiada status gminy miejskiej. Stargard, który jest stolicą i zarazem siedzibą władz powiatowych stanowi główny ośrodek administracyjny, gospodarczy i kulturalny Powiatu. Cztery gminy - Chociwel, Dobrzany, Ińsko i Suchań - posiadają status gmin miejsko-wiejskich, a pozostałe pięć - Dolice, Kobylanka, Marianowo, Stara Dąbrowa i Stargard - są gminami typowo wiejskimi.

Struktura zagęszczenia ludności powiatu jest nierównomierna. Najwięcej osób na 1 km² przypada w Stargardzie 1418,4 (w 2017 r.), najmniejszą gęstość zaludnienia wykazuje gmina Ińsko. W pozostałych gminach gęstość zaludnienia waha się na podobnym poziomie, ok. 33 osoby na 1 km². Z danych Głównego Urzędu Statystycznego wynika, iż Powiat Stargardzki na dzień 31 grudnia 2017 roku zamieszkiwało 120 043 osób.

W panoramie gospodarczej powiatu stargardzkiego wg danych GUS na 31 grudnia 2017 34,0% aktywnych zawodowo mieszkańców pracuje w przemyśle i budownictwie, 19,3% w sektorze usługowym (handel, naprawa pojazdów, transport, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja), 17,3% w sektorze rolniczym (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo), a oraz 2,1% pracuje w sektorze finansowym (działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości).

Największą powierzchnię powiatu (ok. 67%) stanowią użytki rolne. Najwięcej gruntów ornych występuje w gminie wiejskiej Stargard, Dolice, Ińsko, a najmniej w mieście Stargard.

Oś komunikacyjną powiatu stanowią fragmenty dróg krajowych: nr 10 i nr 20. Pierwsza z nich prowadzi ze Szczecina do Bydgoszczy, a dalej do Torunia i Warszawy. Druga z nich to droga krajowa prowadząca do Gdańska. Od dróg krajowych odchodzi sieć dróg

wojewódzkich, powiatowych i gminnych. Przez powiat przebiegają także linie kolejowe, które zapewniają bezpośrednie połączenie między innymi z Wrocławiem, Krakowem, Warszawą, Gdańskiem, Poznaniem i Szczecinem.

Powiat stargardzki ma do zaoferowania niepospolite walory, które wynikają z jego geograficznego położenia. Przez powiat przebiega ponad 182,9 km tras rowerowych. Wiele tras biegnie wzdłuż rzek i jezior. Na terenie powiatu znajdują się 4 główne szlaki turystyczne przeznaczone do turystyki pieszej i rowerowej.

Granice powiatu obejmują część rozległej Niziny Szczecińskiej, Nizinę Pyrzycką, na której znajduje się największe jezioro Ziemi Stargardzkiej – Miedwie, oraz fragment Pojezierza Zachodniopomorskiego. Teren Powiatu położony jest na równinach: Pyrzycko-Stargardzkiej, Nowogardzkiej oraz na Pojezierzu Ińskim. Obecna rzeźba terenu została ukształtowana w dobie lodowca skandynawskiego i jego wód roztopowych. Dominują tereny równinne i nizinne. We wschodniej części powiatu ciągną się równoleżnikowo pasma wzgórz, z których najwyższe – Góra Głowacz wznosząca się ma wysokości 180 m n.p.m. – położona jest na Wyżynie Ińskiej. Rzeźbę terenu urozmaicają doliny rzek, z których największe Płonia i Ina - wpadające do jeziora Dąbie. Występują tu także liczne krainy pojezierne z bogatą florą i fauną, czystymi wodami. Dla ochrony wartości przyrodniczych w powiecie wyodrębniono Park Krajobrazowy, rezerваты przyrody (łączna powierzchnia 265,7 ha) oraz obszary NATURA 2000. Są one prawnie chronione i zajmują około 37% ogólnej powierzchni regionu. Największym pod względem areału w granicach powiatu jest obszar specjalnej ochrony ptaków Ostoja Ińska, zlokalizowany w jego wschodniej części.

Rezerваты przyrody:

Łączna powierzchnia rezerwatów przyrody wynosi 237,68 ha. Są to:

- rezerwat *Dęby Sądowskie* (leśny) o pow. 2,98 ha, (gm. Dolice),
- rezerwat *Gogolewo* (florystyczny) o pow. 3,0 ha, (gm. Marianowo),
- rezerwat *Ozy Kiczarowskie* (geologiczny) o pow. 4,7 ha, (gm. Stargard),
- rezerwat *Głowacz* (leśny) o pow. 78,7 ha, (gm. Ińsko),
- rezerwat *Kamienna Buczyzna* (leśny) o pow. 15,27 ha, (gm. Ińsko),
- rezerwat *Wyspa Softyski* (leśny) o pow. 22,89 ha, (gm. Ińsko),
- rezerwat *Krzemieńskie Źródliśka* (geologiczno-florystyczny) o pow. 75,94 ha, (gm. Ińsko),
- rezerwat *Bórbagno Miałka* (florystyczny) o powierzchni 34,20 ha, (gm. Ińsko),

Użytki ekologiczne – na obszarze powiatu użytki zajmują powierzchnię 312,81 ha.

Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe – w powiecie zlokalizowane są 3 zespoły: Torfowisko Reptowo, Parlino- Łęczycza oraz Ostrowie.

Pomniki przyrody – w granicach powiatu znajduje się 449 pomników przyrody.

Stanowiska dokumentacyjne – na obszarze gminy Ińsko znajduje się stanowisko o nazwie *Osady moreny czołowej w wyrobisku w Storkowie*, które zostało utworzone w celu ochrony nagromadzonych skamieniałości.

Obszar chronionego krajobrazu:

Miałka o powierzchni 734 ha, położony w gminie Ińsko.

Znaczna część gmin: Ińsko, Chociwel i Dobrzany położona jest na terenie **Ińskiego Parku Krajobrazowego**. Został on utworzony w 1981 roku, rozciąga się na powierzchni 17763 ha, a jego otulina obejmuje 26240 ha. Bogactwem Parku jest świat przyrody. Dotychczas rozpoznano 699 gatunków roślin naczyniowych, co stanowi 45% stanu flory Pomorza. Występuje tu 28 gatunków roślin prawnie chronionych, w tym 22 znajdujące się pod całkowitą ochroną. Lasy zajmują 60% powierzchni parku. W północnej części dominują drzewostany mieszane o bogatym składzie gatunkowym, w południowej - drzewostany bukowe. Lasy stanowią doskonałą ostoję dla dzikiej zwierzyny. Oprócz dużych ssaków łownych jak sarny, dziki i jelenie, żyją w nich również mniejsze ssaki: zające, piżmaki, borsuki, tchórze, jenoty, gronostaje, łasice, wydry, bobry. Dzięki licznie występującym na terenie parku siedliskom wodno-błotnym, bardzo bogato reprezentowana jest awifauna. Żyją tu i mają swoje stanowiska lęgowe ptaki rzadkie i chronione jak bielik, kania ruda, bocian czarny i biały, bąk, błotniak stawowy, orlik krzykliwy, zimorodek, żuraw. W jeziorach obficie występują ryby, również te rzadkie - jak sieja i sielawa. Obszar parku jest atrakcyjny pod względem krajoznawczym i turystycznym. Na terenie Parku znajduje się 18 jezior o powierzchni powyżej 5 ha i 45 mniejszych. Największym jeziorem Parku jest Jezioro Ińsko (6 km²), z którego wypływa rzeka Ina. Jezioro jest połączeniem pięciu rynien otoczonych wzniesieniem. Na terenie parku ustanowiono 6 rezerwatów przyrody: Głowacz, Kamienna Buczyna, Wyspa Sołtyski, Krzemieńskie Źródliśka, Bórbagno Miałka, Źródliskowe Zbocza; 9 użytków ekologicznych oraz zespół przyrodniczy-krajobrazowo „Ostrowie”.

Plan ochrony IPK został zatwierdzony rozporządzeniem Nr 36/2005 Wojewody Zachodniopomorskiego z dnia 10 listopada 2005 r. w sprawie planu ochrony Ińskiego Parku Krajobrazowego.

Ponadto kilka obszarów powiatu zostało włączonych do Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000. Są to m.in. *Dolina Krąpieli*, *Ostoja Ińska* oraz *Jezioro Miedwie i okolice*.

Powiat należy do regionów o niskiej lesistości – 24,5% powierzchni regionu (województwo zachodniopomorskie – 35,5%). Do najbardziej zalesionych gmin w powiecie należy Kobylanka (55,9%), Ińsko (41,1%), Chociwel (34,5%). Zasoby leśne posiadają dużą wartość rekreacyjną, gospodarczą i ekologiczną, a także stanowią bazę surowcową dla przemysłu drzewnego. Obszar powiatu zarządzają między sobą Nadleśnictwa: Kliniska, Dobrzany, Łobez i Choszczno. Leżące na terenie powiatu kompleksy leśne południowej części Puszczy Goleniowskiej zostały uznane za Leśny Kompleks Promocyjny *Lasy Puszczy Bukowej i Goleniowskiej* (od 1 lipca 1996). Lasy te mają wielkie znaczenie dla mieszkańców aglomeracji szczecińskiej i zajmują ważną pozycję w ogólnokrajowym systemie ochrony przyrody. Większość lasów skupiona jest w dużych kompleksach. Przeważnie są to lasy mieszane. Drzewostany liściaste zostały w znacznym stopniu przekształcone w lasy sosnowe z domieszką świerku. Gatunkiem dominującym jest sosna i buk. Stan zdrowotny lasów jest oceniany jako ogólnie dobry.

Rzeczna sieć hydrograficzna powiatu jest dobrze rozwinięta. Powiat jest zlokalizowany na obszarze dwóch zlewni: rzeki Iny i Płoni, które są jednymi z większych rzek województwa zachodniopomorskiego. Do głównej sieci rzek należą także: Krąpiel i Mała Ina. Największe naturalne zbiorniki wodne to jeziora: Miedwie, Ińsko, Krzemień i Wisola. Największym jeziorem jest Miedwie, którego powierzchnia w obrębie powiatu wynosi ok. 23 km², co stanowi 66% jego całkowitego akwenu.

6.2. Krajobraz kulturowy

Pomimo utraty zasadniczej części zabudowy do najcenniejszych należy zespół urbanistyczny Starego Miasta w Stargardzie. Czytelny jest układ miejski wyznaczony przez ulice i rynek staromiejski, w granicach wyznaczonych przez średniowieczne obwarowania miejskie. Znaczej degradacji doznały zespoły staromiejskie miasteczek powiatu, w tym: Chociwła i Ińska. Na uwagę w kategorii miasteczek zasługuje dobrze zachowany układ staromiejski Suchania.

Zasadniczo czytelne w terenie są rozplanowania wsi o metryce średniowiecznej i nowożytniej. W zabudowie wsi dominują budowle kościelne i zespoły rezydencjonalne dworsko-parkowe.

6.3. Zabytki nieruchome

Do najcenniejszych obiektów na terenie powiatu stargardzkiego należą:

- zabudowa miejska: Stargard - zespół kościoła pw. Najświętszej Marii Panny Królowej Świata oraz średniowieczne mury obronne Miasta wpisane przez Prezydenta RP na listę Pomników Historii, pojoannicki kościół św. Jana Chrzciciela, ratusz miejski, arsenał, kamienice: gotycka i renesansowa. Fary w Chociwlu i Suchaniu. Fragmenty murów obronnych w Chociwlu i Ińsku.
- zabudowa wsi: do unikatowych należy klasztor cysterek w Marianowie, najlepiej zachowany na terenie Pomorza Zachodniego. Wśród kościołów do najstarszych o metryce XIII. wiecznej należą: Krąpiel, Strachocin, Wapnica. Bardzo liczne są kościoły gotyckie m.in.: Bobrowniki, Brańców, Dzwonowo, Grzędzice, Koszewko, Koszewo, Krępczewo, Kunowo, Łęczycza, Małkocin, Nowa Dąbrowa, Pęczino, Sądów, Święte, Tychowo i wiele innych. Na uwagę zasługują wieże kościelne w konstrukcji szkieletowej, drewnianej m.in.: Kania, Linówko, Lubowo (unikatowa konstrukcja izbicowa), Modrzewo, Słodkówko. W sąsiedztwie budowli sakralnych zachowały się średniowieczne bramki i furty cmentarne m.in.: Bielkowo, Brańców, Sadłowo, Suchań, Ulikowo, Żarowo.
- kolejnym elementem stanowiącym dominanty wiejskich panoram są zespoły dworsko-parkowe w tym m.in.: Barzkowice, Bytowo, Dobropole Pyrzyckie, Dzwonowo, Karkowo, Koszewko, Koszewo, Krąpiel, Nowa Dąbrowa, Małkocin, Storkowo i in.
- nie można zapomnieć o budowlach zamkowych, w tym najcenniejszym, pierwotnie rycerskim zamku joannickim w Pęczynie czy o reliktach zamków w: Krępczewie, Krzywnicy, Szadzku, Wapnicy.
- z zabudowy folwarcznej warto wspomnieć zwłaszcza budynki gospodarcze i inwentarskie w Pęczynie.
- zabudowa chłopska mieszkalna i gospodarsko-inwentarska, głównie murowana, o metryce XIX. i XX. wiecznej. Do najcenniejszych należą stosunkowo nieliczne budynki wzniesione w konstrukcji drewnianej, szkieletowej (ryglowe).

- zabytki techniki: najstarsza na Pomorzu Zachodnim linia kolei wąskotorowej relacji Stargard-Ińsko z budowlami inżynierskimi (w tym most kratownicowy w Żarowie) z 1895 r.; Młyny w Bytowie, Suchaniu, Suchanówku (ryglowy); wiatrak holenderski w Tychowie.
- cmentarze wiejskie. Na terenie powiatu występują liczne cmentarze przykościelne i polowe. Warto w tym miejscu wspomnieć lapidaria w gminie Kobylanka: Cisewo, Kobylanka, Morzyczyn, Motaniec, Reptowo utworzone na bazie cmentarzy poewangelickich, dzięki staraniom lokalnych społeczności i wsparciu władz samorządowych. Cmentarz w Morzyczynie stał się elementem tzw. Parku Pamięci. W uznaniu za opiekę nad cmentarzami Gmina Kobylanka uhonorowana została honorowym dyplomem „Swojskie Zabytki” przyznany przez Marszałka Województwa Zachodniopomorskiego i wręczonym na inauguracji Europejskich Dni Dziedzictwa w woj. zachodniopomorskim we wrześniu 2008 r. Często spotykane są pomniki upamiętniające mieszkańców wsi i miasteczek poległych w czasie I wojny światowej.

6.4. Zabytki ruchome

Najcenniejsze wyposażenie zachowało się w kościołach w: Chociwlu (ołtarz główny, tryptyk – 2 poł. XIX w.; ambona – k. XVII w.; chrzcielnica – 1915 r.), Dolicach (ołtarz manierystyczny – ok. 1613 r.), Dzwonowie (ołtarz, tryptyk - pocz. XVII w), Koszewku (ołtarz - 1723 r.; empora – 1723 r.; nagrobki), Krępcowie (ołtarz główny - 1797; ołtarz boczny, tryptyk – 1607 r.; ambona – I poł. XVIII w.; prospekt organowy – 1797 r.; epitafium Joachima i Korduli v. Wedel – ok. 1615 r.), Kunowie (ołtarz – pocz. XVIII w.; ambona – 1714 r.; płyty nagrobne), Marianowie (ołtarz główny pentaptyk – 1546 r.; Predella „Zmartwychwstanie” – pocz. XVII w.), Odargowie (ołtarz główny – 1595 r.; ambona – 1598 r.; empora organowa – 2 poł. XIX w.), Pęzinie (ołtarz główny – pocz. XVIII w.; epitafium manierystyczne – 1610 r.; empora renesansowa, płyty nagrobne) i Sownie (ołtarz, pentaptyk - 1554-1561 r.; ambona - 1554-1561; płyta nagrobna).

Warto też wspomnieć średniowieczne malowidła ściennie w Grzędzicach, sakramentaria w Białuniu, Kunowie, Strzyżnie, Poczerninie; średniowieczne i nowożytne dzwony w: Bytowie, Czertyniu, Koszewku, Warszynie.

Do unikatowych zabytków należą: krzyż pokutny w Stargardzie z 1542 r. czy krzyż dziękczynny w Krępcowie z XVI w.

6.5. Zabytki archeologiczne

Specyfikacja ochrony zabytków archeologicznych polega m.in. na wykorzystaniu zasobów kulturowych umożliwiających nie tylko ingerencję funkcjonalno przestrzenną z istniejącą strukturą osadniczą lecz również przyczynia się do ograniczenia zbędnych działań inwestycyjnych na terenach zabytkowych. Traktując zabytki kultury materialnej (stanowiska archeologiczne) jako składnik krajobrazu należy dążyć do zachowania środowiska, w którym powstały lub do udokumentowania w źródłach naukowo- konserwatorskich.

Na terenie powiatu zlokalizowane są liczne grodziska, kurhany i megality o własnej formie terenowej:

- na terenie Gminy Chociwel zaewidencjonowano 205 stanowisk archeologicznych, w ramach strefy „W.I”-14, strefy „W.II”- 168,
- w gminie Marianowo- 235 stanowisk, w ramach strefy „W. II”-26, „W.III”-208,
- w Gminie Dobrzany- 167- stanowisk archeologicznych, w ramach strefy „W.I”-4, „W.II”-18, „W.III”-145,
- w Gminie Dolice 476 stanowisk archeologicznych , w ramach strefy„ W.II”- 71, „ W.III”- 378, „W.I”- 27
- w Gminie Ińsko - 148 stanowisk archeologicznych, w ramach strefy „W.I”- 3, „W.II”- 8, „W.III”-137,
- w Gminie Kobylanka- 129 stanowisk archeologicznych, w ramach strefy „ W.II”- 16, „W.III”- 113,
- w Gminie Marianowo - 234 stanowiska archeologiczne w ramach „W.II”- 26, „W.III”-208,
- w Gminie Stara Dąbrowa - 225 stanowisk archeologicznych,
- w Gminie Stargard - 640 stanowisk archeologicznych w ramach strefy „W.I”- 5, „W.II”- 29, „W.III”- 654,
- w Gminie Miasto Stargard - 173 stanowisk archeologicznych

Ochrony wartości archeologicznych wyznacza się strefy ochrony archeologicznej WI, W II, W III.

Strefa "W.I." - pełnej ochrony archeologiczno - konserwatorskiej wykluczającej wszelką działalność inwestycyjną i inną. Strefa "W.I." obejmuje stanowiska wpisane do rejestru zabytków oraz ujęte w ewidencji Służb Ochrony Zabytków.

6.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Jedyną placówką muzealną na terenie powiatu jest Muzeum Archeologiczno - Historyczne w Stargardzie. Muzeum prowadzi bardzo aktywną działalność, także w zakresie inwentaryzacji, badań, prac naukowych i wydawniczych (m.in. wydało 12 tomów „Stargardii. Rocznika Muzeum w Stargardzie”). Powiat Stargardzki współfinansował wydanie kilku tomów.

W ostatnim czasie powstają lokalne izby pamięci np. w Szadzku czy Ińsku (dot. kolei wąskotorowej).

7. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

7.1. Zabytki nieruchome w rejestrze Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków:

MIEJSCOWOŚĆ	GMINA	POWIAT	OBIEKT	NUMER	DATA
	Marianowo	Stargard	linia kolejowa wąskotorowa	111	2002-12-21
	Stara Dąbrowa	Stargard	linia kolejowa wąskotorowa	111	2002-12-21
	Dobrzany	Stargard	linia kolejowa wąskotorowa	111	2002-12-21
	Ińsko	Stargard	linia kolejowa wąskotorowa	111	2002-12-21
	Chociwel	Stargard	linia kolejowa wąskotorowa	111	2002-12-21
	Stargard	Stargard	linia kolejowa wąskotorowa	111	2002-12-21
Barzkowice	Stargard	Stargard	pałac	34	1979-06-21
Barzkowice	Stargard	Stargard	park dworski	34	2000-04-14
Barzkowice	Stargard	Stargard	kościół Piotra i Pawła	1202	2013-10-07
Barzkowice	Stargard	Stargard	cmentarz przykościelny i kaplica cmentarna	1202	2013-10-07
Biała	Dobrzany	Stargard	kościół MB Bolesnej	1516	1958-09-12
Białuń	Stara Dąbrowa	Stargard	kościół św. Michała Archanioła	1439	1963-12-21
Bielkowo	Kobylanka	Stargard	kościół św. Anny z murem cmentarnym i bramkami	1507	1958-07-05
Bobrowniki	Chociwel	Stargard	park dworski	998	1982-10-27
Bobrowniki	Chociwel	Stargard	kościół Narodzenia NMP	1416	1958-09-12
Brańcin	Dolice	Stargard	cmentarz przykościelny	1419	1989-06-26
Brańcin	Dolice	Stargard	kościół św. Brata Alberta	1419	1965-12-22
Brańcin	Dolice	Stargard	park dworski	1501	1985-01-07
Bród	Chociwel	Stargard	kościół św. Piotra i Pawła	710	2010-09-28

Bród	Chociwel	Stargard	cmentarz przykościelny	710	2010-09-28
Bród	Chociwel	Stargard	park dworski	1544	1982-07-01
Bród	Chociwel	Stargard	pałac	1544	1984-09-25
Brzezina	Dolice	Stargard	założenie parkowo-folwarczne	1529	1983-09-02
Brudzewice	Suchań	Stargard	kościół Jezusa Chrystusa Króla Wszechświata	1201	2013-09-30
Brudzewice	Suchań	Stargard	cmentarz przykościelny	1201	2013-09-30
Bytowo	Dobrzany	Stargard	park dworski	81	1982-07-02
Bytowo	Dobrzany	Stargard	kościół św. Wojciecha BM	1407	1963-12-21
Bytowo	Dobrzany	Stargard	pałac /ruina/	81	2001-10-23
Bytowo	Dobrzany	Stargard	młyn	1504	1988-12-20
Chlebowo	Stara Dąbrowa	Stargard	park pałacowy (oraz cmentarz rodowy)	1593	2016-10-19
Chociwel	Chociwel	Stargard	dom młynarza, ul. Kołat 3	1417	1985-03-22
Chociwel	Chociwel	Stargard	kościół MB Bolesnej	1415	1955-07-30
Chociwel	Chociwel	Stargard	teren Starego Miasta	80	1956-02-27
Czertyń	Ińsko	Stargard	park dworski	1471	1982-07-02
Dalewo	Marianowo	Stargard	kościół (ruina)	1434	1957-10-22
Dalewo	Marianowo	Stargard	cmentarz przykościelny	1434	1993-07-07
Dobropole Pyrzyckie	Dolice	Stargard	park dworski	1588	1983-09-02
Dobropole Pyrzyckie	Dolice	Stargard	pałac	1588	1984-09-28
Dobrzany	Dobrzany	Stargard	kościół św. Michała Archanioła	1491	1992-03-19
Dobrzany	Dobrzany	Stargard	cmentarz przykościelny	1491	1992-03-19
Dolice	Dolice	Stargard	park dworski	1520	1983-11-07
Dolice	Dobrzany	Stargard	kościół prawosł / otoczenie/	1412	1991-03-19
Dolice	Dolice	Stargard	kościół Chrystusa Króla	1428	1958-09-12
Dzwonowo	Marianowo	Stargard	park dworski	1485	1998-01-30
Dzwonowo	Marianowo	Stargard	dziedziniec folwarczny	1485	1997-12-16
Dzwonowo	Marianowo	Stargard	pałac	1485	1997-12-16
Dzwonowo	Marianowo	Stargard	kościół św. Jana Ew.	1435	1958-09-12
Gogolewo	Marianowo	Stargard	kościół MB Częstochowskiej	1431	1958-09-12
Golina	Stargard	Stargard	kościół NMP Pośredniczki Łask	1198	2013-09-30
Golina	Stargard	Stargard	cmentarz przykościelny	1198	2013-09-30
Grabowo	Stargard	Stargard	kościół św. Anny	544	2009-12-07
Grabowo	Stargard	Stargard	cmentarz przykościelny	544	2009-12-07
Grzędzice	Stargard	Stargard	kościół św. Ap. Piotra i Pawła	1454	1955-07-30
Ińsko	Ińsko	Stargard	teren Starego Miasta	79	1956-02-27
Ińsko	Ińsko	Stargard	stacja kolejowa wąsk.	111	2002-12-21
Ińsko	Ińsko	Stargard	mury obronne ul. Ogrodowa /otoczenie/	243	2005-12-22
Kamienny Most	Chociwel	Stargard	park dworski	1534	1979-01-26
Kamienny Most	Chociwel	Stargard	cmentarz polowy, pomniki I wojna św.	282	2006-11-20
Kamienny Most	Chociwel	Stargard	pałac	1534	1984-10-31
Kania	Chociwel	Stargard	park dworski	977	1982-07-01
Kania	Chociwel	Stargard	kościół św. Stanisława Kostki	1414	1963-12-21
Kania	Chociwel	Stargard	most kolejowy wąsk.	111	2002-12-21
Kania	Chociwel	Stargard	pałac	1047	1984-09-25
Karkowo	Chociwel	Stargard	pałac	1545	1990-04-27

Karkowo	Chociwel	Stargard	park dworski	1545	1982-07-01
Kępno	Dobrzany	Stargard	cmentarz przykościelny	1410	1992-03-19
Kępno	Dobrzany	Stargard	kościół św. Józefa	1410	1992-03-19
Kępno	Dobrzany	Stargard	wieża kościoła św. Józefa	1410	1965-12-22
Kicko	Stara Dąbrowa	Stargard	kościół MB Częstochowskiej	1438	1963-12-21
Klępino	Stargard	Stargard	kościół Narodzenia NMP	1453	1989-10-30
Klępino	Stargard	Stargard	cmentarz polowy	1508	1991-08-30
Klępino	Stargard	Stargard	cmentarz przykościelny	1453	1989-10-30
Kolin	Dolice	Stargard	park dworski	1521	1983-09-29
Kolin	Dolice	Stargard	kościół Przemienienia Pańskiego	428	1976-10-21
Koszewko	Stargard	Stargard	kościół św. Teresy od Dzieciątka Jezus	1455	1963-12-21
Koszewko	Stargard	Stargard	pałac	1537	1994-02-18
Koszewko	Stargard	Stargard	założenie pałacowo-parkowe	1537	1994-08-26
Koszewo	Stargard	Stargard	park dworski	1543	1994-08-26
Koszewo	Stargard	Stargard	kościół Niepokalanego Poczęcia NMP	1517	1963-12-21
Koszewo	Stargard	Stargard	pałac	1543	1993-03-22
Krąpiel	Stargard	Stargard	pałac	173	2004-07-26
Krąpiel	Stargard	Stargard	park dworski	173	2004-07-26
Krępczewo	Dolice	Stargard	zamek (ruina), otoczenie	158	2004-01-13
Krępczewo	Dolice	Stargard	park dworski	1509	1983-09-27
Krępczewo	Dolice	Stargard	kościół MB Jasnogórskiej	1420	1963-12-16
Krzemień	Dobrzany	Stargard	cmentarz przykościelny	1411	1992-03-20
Krzemień	Dobrzany	Stargard	kościół Wniebowzięcia NMP	1411	1992-03-20
Krzywnica	Stara Dąbrowa	Stargard	kościół św. Stanisława BM	1437	1965-12-22
Kunowo	Kobylanka	Stargard	kościół MB Królowej Polski	1433	1963-12-21
Linówko	Irsko	Stargard	cmentarz przykościelny	1457	1992-04-20
Linówko	Irsko	Stargard	dzwonnica przy kościele MB Różańcowej	1457	1992-04-20
Linówko	Irsko	Stargard	park dworski	1628	1982-10-27
Lipka	Dolice	Stargard	kościół (ruina)	1459	1990-09-26
Lipka	Dolice	Stargard	park dworski	1540	1985-01-07
Lipka	Dolice	Stargard	cmentarz przykościelny	1459	1990-09-26
Lisowo	Chociwel	Stargard	park dworski	1498	1982-07-01
Lisowo	Chociwel	Stargard	kościół	1209	2013-12-04
Lisowo	Chociwel	Stargard	cmentarz przykościelny	1209	2013-12-04
Lubowo	Stargard	Stargard	dzwonnica przy kościele św. Rodziny	1489	1958-09-12
Lutkowo	Dobrzany	Stargard	kościół Chrystusa Króla	1408	1996-10-15
Lutkowo	Dobrzany	Stargard	cmentarz przykościelny	1408	1996-10-15
Łęczycza	Stara Dąbrowa	Stargard	kościół Ofiarowania NMP	1461	1956-05-14
Łęczycza	Stara Dąbrowa	Stargard	park dworski	54	2000-10-12
Łęczycza	Stara Dąbrowa	Stargard	dwór	54	2000-10-12

Łęczyna	Stara Dąbrowa	Stargard	folwark (teren i zabudowa)	54	2000-10-12
Małkocin	Stargard	Stargard	dwór z oficyną	1512	1977-06-03
Małkocin	Stargard	Stargard	park dworski	1512	1979-09-26
Małkocin	Stargard	Stargard	gołębnik	1488	1996-10-15
Małkocin	Stargard	Stargard	kościół św. Józefa	1443	1958-09-12
Marianowo	Marianowo	Stargard	kościół Niepokalanego Poczęcia NMP (pocysterski)	358	1958-09-12
Marianowo	Marianowo	Stargard	założenie klasztorne pocysterskie	1228	1993-08-25
Marianowo	Marianowo	Stargard	park klasztoru pocysterskiego	1228	1993-08-25
Miałka	Іńsko	Stargard	park dworski	1493	1982-07-02
Miałka	Іńsko	Stargard	dwór (do skreśl. z rej.)	1493	1998-06-30
Modrzewo	Suchań	Stargard	kościół MB Różańcowej	771	2010-12-06
Modrzewo	Suchań	Stargard	cmentarz przykościelny	771	2010-12-06
Mogilica	Dolice	Stargard	park dworski	1519	1985-01-07
Morzycza	Dolice	Stargard	zamek (do skreślenia z rej.)	241	1957-10-22
Morzycza	Dolice	Stargard	wieża "Stary Piotr" (ruina)	241	1957-10-22
Morzycza	Dolice	Stargard	kościół p.w. św. Josemarii Escrivy	1481	1957-10-22
Morzycza	Dolice	Stargard	park dworski	1021	1983-09-27
Moskorzyn	Dolice	Stargard	cmentarz przykościelny	1500	1989-06-26
Moskorzyn	Dolice	Stargard	park dworski	1480	1985-01-07
Moskorzyn	Dolice	Stargard	kościół św. Stanisława BM	1500	1989-06-26
Nosowo	Suchań	Stargard	kościół św. Franciszka z Asyżu	1211	1988-01-04
Nosowo	Suchań	Stargard	cmentarz przykościelny	1211	2013-13-10
Nowa Dąbrowa	Stara Dąbrowa	Stargard	kościół MB Pocieszenia	1436	1963-12-21
Nowa Dąbrowa	Stara Dąbrowa	Stargard	park dworski	1502	1991-05-31
Nowa Dąbrowa	Stara Dąbrowa	Stargard	pałac	1502	1988-06-08
Odargowo	Dobrzany	Stargard	kościół Przemienienia Pańskiego	1402	1963-12-21
Ognica	Dobrzany	Stargard	kościół św. Ap. Piotra i Pawła	1403	1963-12-21
Oświno	Chociwel	Stargard	park dworski	1511	1982-07-01
Parlino	Stara Dąbrowa	Stargard	kościół Miłosierdzia Bożego	1441	1959-06-06
Parlino	Stara Dąbrowa	Stargard	cmentarz przykościelny	1441	1990-01-10
Pężino	Stargard	Stargard	park dworski	22	1955-04-22
Pężino	Stargard	Stargard	zamek	22	1955-04-22
Pężino	Stargard	Stargard	kościół Wniebowzięcia NMP	1444	1955-07-30
Płoszkowo	Dolice	Stargard	park dworski	1496	1983-09-02
Poczernin	Stargard	Stargard	kościół św. Michała Archanioła	1446	1958-09-12
Pomietów	Dolice	Stargard	kościół (ruina)	1115	1990-01-10
Pomietów	Dolice	Stargard	cmentarz przykościelny	1115	1990-01-10
Rosowo	Stara Dąbrowa	Stargard	kościół św. Katarzyny	1440	1963-12-21
Rzeplino	Dolice	Stargard	park dworski	1542	1983-09-02
Rzeplino	Dolice	Stargard	kościół MB Różańcowej	1427	1963-12-16
Sadłowo	Suchań	Stargard	kościół NSPJ	479	1963-12-21
Sadłowo	Suchań	Stargard	cmentarz przykościelny	1206	2013-10-29

Sądów	Dolice	Stargard	kościół św. Andrzeja Boboli	1429	1976-07-20
Sądów	Dolice	Stargard	park dworski	1524	1985-01-07
Sądów	Dolice	Stargard	pałac	1524	1996-12-20
Sątyrz	Chociwel	Stargard	park dworski	1535	1982-07-01
Skalin	Stargard	Stargard	kościół M B Różańcowej	1445	1963-12-21
Skrzany	Dolice	Stargard	park	1531	1983-09-02
Słodkowo	Suchań	Stargard	kościół św. Józefa	539	1965-12-22
Słodkowo	Suchań	Stargard	cmentarz przykościelny	1206	2013-10-30
Słodkówko	Suchań	Stargard	kościół MB Szkaplerznej	1210	1963-12-21
Słodkówko	Suchań	Stargard	cmentarz przykościelny	1210	2013-12-10
Smogolice	Stargard	Stargard	kościół św. Ap. Piotra i Pawła	1456	1976-01-15
Stara Dąbrowa	Stara Dąbrowa	Stargard	dwór	1494	1991-05-24
Stara Dąbrowa	Stara Dąbrowa	Stargard	park dworski	1494	1991-05-24
Stargard	miasto Stargard	Stargard	kamienica ob.hotel, ul. Kuśnierzy 5	5	1999-05-19
Stargard	miasto Stargard	Stargard	kamienica, ul. Limanowskiego 26	592	2010-05-05
Stargard	miasto Stargard	Stargard	linia kolejowa wąskotorowa	111	2002-12-21
Stargard	miasto Stargard	Stargard	pałac (ob.dom kultury), ul. Portowa 3	8	1999-06-19
Stargard	miasto Stargard	Stargard	pałac (Giżynek)	1482	1984-09-25
Stargard	miasto Stargard	Stargard	kościół Ducha Św. /otoczenie/	347	2008-04-22
Stargard	miasto Stargard	Stargard	kościół Św. Krzyża, (Kluczewo)	1458	1958-07-05
Stargard	miasto Stargard	Stargard	młyn ob. hotel-restauracja, ul. Gdańska 5	180	2004-10-12
Stargard	miasto Stargard	Stargard	wodociągowa wieża ciśnień (komunalna), ul. Czarnieckiego	198	2005-01-18
Stargard	miasto Stargard	Stargard	budynek d.urzędu skarbowego, ul. Skarbowa 1	39	2000-05-22
Stargard	miasto Stargard	Stargard	kamienica, ul. Mieszka I 1	1477	1990-11-10
Stargard	miasto Stargard	Stargard	teren ekspozycji krzyża pokutnego, ul. Gdańska/ul. Morska	1490	1993-06-21
Stargard	miasto Stargard	Stargard	kościół polskokatolicki p.w. Przemienienia Pańskiego przy ul. Nadbrzeżnej z działkami	1468	1996-12-12
Stargard	miasto Stargard	Stargard	szkoła przy ul. Kazimierza Wielkiego 17	1472	1996-09-12
Stargard	miasto Stargard	Stargard	stacja kolejowa wąsk.	111	2002-12-21
Stargard	miasto Stargard	Stargard	willa ul. Czarnieckiego 34 /otoczenie/	10	2002-08-26
Stargard	miasto Stargard	Stargard	teren Starego Miasta	40	1955-04-22
Stargard	miasto Stargard	Stargard	kamienica, Rynek Staromiejski 4	1470	1990-11-08
Stargard	miasto Stargard	Stargard	d. dom bractwa strzeleckiego, ul. Ochronna 9 /otoczenie/	1492	1990-11-06

Stargard	miasto Stargard	Stargard	kamienica, Rynek Staromiejski 3	1469	1990-10-08
Stargard	miasto Stargard	Stargard	kościół NMP Królowej Świata	1467	1958-02-22
Stargard	miasto Stargard	Stargard	drukarnia, ul. Śląska 1	1473	1977-03-30
Stargard	miasto Stargard	Stargard	kamienica, ul.Kazimierza Wielkiego 13	1474	1959-11-18
Stargard	miasto Stargard	Stargard	organistówka renesansowa, ul.Bolesława Krzywoustego 12	1526	1966-01-17
Stargard	miasto Stargard	Stargard	organistówka gotycka, ul. Bolesława Krzywoustego 12	1525	1966-01-17
Stargard	miasto Stargard	Stargard	arsenał ob.archiwum, ul. Basztowa 2	1478	1958-09-12
Stargard	miasto Stargard	Stargard	spichlerz	1476	1959-11-18
Stargard	miasto Stargard	Stargard	obwarowania miejskie	1594	1957-04-06
Stargard	miasto Stargard	Stargard	ratusz, Rynek Staromiejski 1	1475	1965-12-22
Stargard	miasto Stargard	Stargard	cerkiew śś. Apostołów Piotra i Pawła	1465	1987-07-07
Stargard	miasto Stargard	Stargard	kościół św. Jana	1466	1953-11-07
Stargard	miasto Stargard	Stargard	willa z ogrodem i parcelą, z zespołu "Kluczewo"	1418	2015-08-06
Stargard	miasto Stargard	Stargard	odwach, Rynek Staromiejski 2	1469	1990-10-10
Starzyce	Chociwel	Stargard	park dworski	1532	1982-07-01
Storkowo	Ińsko	Stargard	pałac	53	2000-09-01
Storkowo	Ińsko	Stargard	park dworski	985	1982-07-02
Storkowo Dolne	Ińsko	Stargard	park dworski	986	1982-10-27
Storkówko	Stara Dąbrowa	Stargard	park dworski	1518	1988-12-14
Strachocin	Stargard	Stargard	cmentarz przykościelny	1450	1990-07-03
Strachocin	Stargard	Stargard	kościół Św. Faustyny Kowalskiej	1450	1961-06-21
Strzebielewo	Dolice	Stargard	kościół św. Józefa Rzemieślnika	1430	1963-12-16
Strzyżno	Stargard	Stargard	kościół MB Częstochowskiej	495	2009-12-17
Strzyżno	Stargard	Stargard	cmentarz przykościelny z pomnikiem	495	2009-12-17
Strzyżno	Stargard	Stargard	kaplica pogrzebowa	495	2009-12-17
Studnica	Ińsko	Stargard	park dworski	1533	1982-07-02
Suchanówko	Suchań	Stargard	kościół Chrystusa Króla	1462	1991-09-02
Suchanówko	Suchań	Stargard	cmentarz przykościelny	1462	1991-09-02
Suchanówko	Suchań	Stargard	młyn wodny	1513	1976-07-24
Suchań	Suchań	Stargard	młyn z wyposażeniem,ul.Młyńska 19	143	2003-12-03
Suchań	Suchań	Stargard	kościół MB Nieustającej Pomocy	1213	1958-07-05
Suchań	Suchań	Stargard	cmentarz przykościelny	1213	2013-12-17
Sulino	Marianowo	Stargard	kościół św. Stanisława BM	1199	2013-09-30
Sulino	Marianowo	Stargard	cmentarz przykościelny	1199	2013-09-30
Szadzko	Dobrzany	Stargard	kościół (ruina)	1409	1990-10-01
Szadzko	Dobrzany	Stargard	cmentarz przykościelny	1409	1990-10-01

Szadzko	Dobrzany	Stargard	zamek /relikty/ otoczenie	279	2006-09-28
Ścienne	Ińsko	Stargard	park dworski	1479	1982-07-02
Święte	Stargard	Stargard	kościół św. Antoniego z Padwy	1452	1956-08-28
Tolcz	Stara Dąbrowa	Stargard	park dworski	1495	1998-05-05
Tolcz	Stara Dąbrowa	Stargard	dwór (ruina)	1495	1984-09-25
Tolcz	Stara Dąbrowa	Stargard	kościół p.w. MB Nieustającej Pomocy	1722	2018-02-09
Tolcz	Stara Dąbrowa	Stargard	dawny cmentarz przykościelny	1722	2018-06-12
Trzebiatów	Stargard	Stargard	kościół Narodzenia NMP	1451	1957-10-22
Trzebiatów	Stargard	Stargard	cmentarz przykościelny	1451	1990-01-10
Trzebiatów	Stargard	Stargard	dwór /otoczenie/	311	2007-05-31
Tychowo	Stargard	Stargard	wiatrak holenderski	1448	1977-06-30
Tychowo	Stargard	Stargard	kościół Podwyższenia Krzyża Św.	1447	1956-08-28
Wapnica	Suchań	Stargard	budynek mieszkalny nr 75	1527	2016-29-04
Wapnica	Suchań	Stargard	kościół św. Jana Kantego	1463	1965-12-22
Warszyn	Dolice	Stargard	kościół św. Antoniego z Padwy	1426	1958-09-12
Warszyn	Dolice	Stargard	park dworski	1530	1990-09-05
Warszyn	Dolice	Stargard	pałac	1530	1990-09-25
Warszyn	Dolice	Stargard	wieża widokowa w parku dworskim	1530	1990-09-05
Wiechowo	Marianowo	Stargard	cmentarz przykościelny	1110	1989-10-30
Wiechowo	Marianowo	Stargard	kościół Miłosierdzia Bożego (wieża-ruina)	1460	1989-10-30
Wieleń Pomorski	Chociwel	Stargard	kościół MB Królowej Polski	780	2011-01-17
Wieleń Pomorski	Chociwel	Stargard	cmentarz przykościelny	780	2011-01-17
Wieleń Pomorski	Chociwel	Stargard	park dworski	1487	1982-07-01
Wierzchłąd	Stargard	Stargard	park dworski	1541	1980-12-12
Witkowo	Stargard	Stargard	kościół MB Różańcowej	1449	1958-09-12
Ziemomyśl A	Dolice	Stargard	cmentarz przykościelny	1432	1990-11-02
Ziemomyśl A	Dolice	Stargard	park pałacowy	1175	2013-06-12
Ziemomyśl A	Dolice	Stargard	kościół (ruina)	1432	1956-08-01
Żalęcino	Dolice	Stargard	park dworski	1536	1983-09-02
Żalęcino	Dolice	Stargard	kościół św. Maksymiliana Marii Kolbego	1421	1965-12-22
Żarowo	Stargard	Stargard	most kolejowy wąsk.	111	2002-12-21
Żukowo	Suchań	Stargard	kościół św. Antoniego	1212	1958-09-12
Żukowo	Suchań	Stargard	cmentarz przykościelny	1212	2013-12-16

7.2. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla powiatu

Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17.09.2010 r. zespół kościoła pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny Królowej Świata oraz średniowieczne mury obronne położone w Stargardzie zostały uznane za Pomnik Historii.

Obszar Pomnika Historii „Stargard zespół kościoła pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny Królowej Świata oraz średniowieczne mury obronne” obejmuje kościół pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny Królowej Świata, budynki plebanii oraz zespół obwarowań miejskich, na który składają się odcinki murów oraz Brama Młyńska (Portowa), Brama Wałowa, Brama Pырzycka, Baszta Białogłówka, Baszta Jeńców, Baszta Tkaczy (Lodowa), Baszta Morze Czerwone i trzy basteje.

Jest to trzeci obok osiedla katedralnego w Kamieniu Pomorskim i zespołu pocysterskiego w Kołbaczu Pomnik Historii na terenie województwa zachodniopomorskiego. Ścisłe ustalone kryteria stawiają wysokie wymagania. „Uznanie zabytku za Pomnik Historii jest szczególną formą nobilitacji. Do tego trudnego i niezwykłego uprzywilejowania można zgłaszać zabytek nieruchomy o znaczeniu ponadregionalnym, o dużych wartościach historycznych, naukowych i artystycznych, mający znaczenie dla polskiego dziedzictwa kulturalnego, utrwalony w świadomości społecznej i stanowiący źródło inspiracji dla kolejnych pokoleń.”

8. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego powiatu

8.1. Analiza SWOT

Analiza mocnych i słabych stron oraz ocena szans i zagrożeń ma służyć określeniu podstawowych priorytetów programu opieki nad zabytkami. Należy zauważyć, iż niektóre aspekty mogą być zarówno atutem, jak i stwarzać problem w znalezieniu właściwych form opieki.

Silne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> - atrakcyjne położenie geograficzne powiatu, cenne tereny o walorach krajobrazowych i przyrodniczych dla rozwoju turystyki i rekreacji - przeprowadzenie inwentaryzacji i waloryzacji zasobów dziedzictwa kulturowego „Katalog zabytków Powiatu Stargardzkiego”; - duża ilość obiektów zabytkowych - duża ilość szlaków pieszych i rowerowych 	<ul style="list-style-type: none"> - zbyt mały obszar objęty aktualnym planem zagospodarowania przestrzennego w gminach - niewystarczająca świadomość społeczna o konieczności należytego dbania o zabytki - zły stan techniczny obiektów zabytkowych szczególnie na obszarach wiejskich - zbyt niskie nakłady na wspieranie zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> - rozwój turystyki i agroturystyki, - zwiększenie liczby tras turystycznych i szlaków o miejsca i obiekty zabytkowe, - rozbudowa baz turystycznych z wykorzystaniem obiektów i obszarów o wartościach historycznych i kulturowych, - uwzględnienie potrzeb ochrony w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, - dofinansowania z budżetów samorządowych na odnowę obiektów zabytkowych, - pozyskiwanie funduszy na prace remontowe, konserwatorskie czy renowacyjne przy zabytkach ze środków Unii Europejskiej 	<ul style="list-style-type: none"> - brak działań lub samowolne działania przy zabytkach bez uzgodnień konserwatorskich - niska świadomość społeczna wartości dziedzictwa kulturowego i jego zarządzania - niski stan zabezpieczeń najcenniejszych obiektów zabytkowych (systemy monitoringu, antywłamaniowe i ppoż.)

9. Założenia programowe

9.1. Priorytetowe cele i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Stargardzkiego

Cele Powiatowego programu opieki nad zabytkami Powiatu Stargardzkiego zostały sformułowane w zgodności z zapisami art. 87 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, i odpowiadają wyznaczonym ustawowo celom, określonym w niniejszym dokumencie jako strategiczne i należące do kompetencji Powiatu:

Cel I: Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.

Cel II: Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.

Cel III: Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

Cel IV: Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.

Cel V: Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

Cel VI: Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.

Cel VII: Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Z wymienionych wyżej celów, cel I dotyczy jedynie programów opracowywanych na szczeblu województwa, nie wchodzi zatem w obszar zainteresowań Zarządu Powiatu. Cel określony w punkcie II jest *de facto* postulatem, dotyczącym sposobu realizacji innych celów.

W niniejszym programie opieki nad zabytkami powiatu stargardzkiego przyjęto jako główne cele III, IV i V.

Zakłada się, że kierunki Powiatowego programu opieki nad zabytkami będą realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, właścicieli oraz zarządców obiektów, organizacji pozarządowych i stowarzyszeń, lokalnego środowiska naukowego.

W imieniu Powiatu Stargardzkiego zadania będą prowadzone przez powiatowe jednostki organizacyjne, w tym szkoły i in. oraz wydziały Starostwa Powiatowego w ramach zadań własnych we współpracy z powiatowymi służbami, inspekcjami i strażami, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. akty prawa miejscowego),
- finansowe (np. dotacje, nagrody),
- społeczne (np. edukacja, promocja, informacja).

9.2. Kierunki działań i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Stargardzkiego

Realizacji sformułowanych wyżej celów służyć będą następujące działania:

1. Prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy obiektach zabytkowych nieruchomych będących własnością powiatu; zabezpieczenie i utrzymanie tych obiektów oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystanie z nich w sposób zapewniający trwale zachowanie ich wartości. Zapewnienie warunków do naukowego badania i dokumentowania obiektów zabytkowych.

Powiat Stargardzki jest właścicielem gmachu Starostwa Powiatowego przy ul. Skarbowej 1 w Stargardzie oraz zabytkowej linii kolei wąskotorowej Stargard-Ińsko - wpisanych do rejestru zabytków. Do najcenniejszych obiektów ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków należą gmachy: LO nr 1 przy ul. Staszica 1 oraz Zespół Szkół nr 1 w Parku 3. Maja w Stargardzie.

Wskaźnik oceny: wartość finansowa wykonanych prac remontowych przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych działaniom.

2. Udzielanie na wniosek zainteresowanych podmiotów dotacji celowych na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych przy

obiektach zabytkowych z terenu powiatu stargardzkiego wpisanych do rejestru zabytków, nie będących własnością powiatu.

Zamieszczenie informacji o możliwości ubiegania się o taką dotację na stronie internetowej starostwa i w innych mediach.

Zasady udzielania dotacji określone zostały w Uchwale Nr XXXIV/393/09 Rady Powiatu w Stargardzie z dnia 29. kwietnia 2009 r.

Wskaźnik oceny: wartość finansowa wykonanych prac remontowych przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych działaniom.

3. Informowanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych o możliwości uzyskania dotacji i środków z innych źródeł niż budżet Powiatu na określone zadania z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami.

Wskaźnik oceny: wartość finansowa wykonanych prac remontowych przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych działaniom.

4. Ustanawianie przez starostę na wniosek Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków społecznych opiekunów zabytków; cofanie ustanowienia społecznych opiekunów zabytków; prowadzenie listy społecznych opiekunów zabytków; wydawanie osobom fizycznym legitymacji społecznego opiekuna zabytków; wydawanie zaświadczeń osobom prawnym lub innym jednostkom organizacyjnym pełniącym funkcję społecznego opiekuna zabytków

Zadaniem społecznych opiekunów zabytków jest podejmowanie działań związanych z zachowaniem wartości zabytków i utrzymaniem ich w jak najlepszym stanie, upowszechnianie wiedzy o zabytkach oraz współdziałanie w tym zakresie ze Starostwem oraz Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Wskaźnik oceny: liczba opiekunów społecznych.

5. Umieszczanie przez starostę w uzgodnieniu z Zachodniopomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków na obiektach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków znaku informującego o tym, iż obiekt ten podlega ochronie.

Wskaźnik oceny: liczba obiektów, na których zostały umieszczone znaki.

6. Monitoring sporządzania Gminnych Ewidencji Zabytków i Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami.

Gminnej Ewidencji Zabytków nie posiadają 3 gminy (Chociwel, Ińsko, Stargard), ale w gminie Chociwel i Stargard w budżecie na 2019 r. zabezpieczono środki finansowe na jej opracowanie. Natomiast tylko 3 gminy posiadają Gminny Program Opieki nad Zabytkami (Dobrzany, Miasto Stargard, Suchań).

Wskaźnik oceny: liczba nowych GEZ i GPOnZ w gminach.

7. Współpraca z instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz rozwoju turystyki w powiecie stargardzkim.

Wskaźnik oceny: ilość zrealizowanych działań, zakres wsparcia.

8. Organizacja wycieczek studyjnych – prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych; wystaw obejmujących dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze powiatu; konkursów poszerzających wiedzę na temat walorów dziedzictwa powiatu stargardzkiego, jego ochrony i zachowania; imprez promujących walory turystyczne powiatu i służące integracji jego mieszkańców; imprez kulturalnych; spacerów historycznych; spotkań muzealnych etc.

Wskaźnik oceny: ilość zrealizowanych działań, zakres wsparcia.

9. Upowszechnianie wiedzy o zasobach kulturowych i przyrodniczych powiatu i jego walorach turystycznych oraz obiektów zabytkowych ujętych w rejestrze zabytków województwa zachodniopomorskiego na stronie internetowej powiatu.

Wskaźnik oceny: aktualizacja i zamieszczanie informacji na stronie.

10. Wydawanie niekomercyjnych niskonakładowych wydawnictw (drukowanych: przewodników, map, albumów, widokówek, folderów itp. lub wykorzystujących inne techniki zapisu, np. płyty CD) popularyzujących wiedzę o zasobach kulturowych i przyrodniczych powiatu; współpraca z organizacjami działającymi na rzecz promocji regionu w tym zakresie.

Wskaźnik oceny: ilość zrealizowanych działań, zakres wsparcia.

10. Instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Powiat Stargardzkiego

10.1. Instrumenty prawne i instytucjonalne

W realizacji powiatowego programu opieki nad zabytkami wykorzystane zostaną instrumenty ogólne – określone w programach rządowych i wojewódzkich, oraz w innych dokumentach o charakterze planistycznym i strategicznym, a także narzędzia i środki własne Powiatu Stargardzkiego oraz partnerów uczestniczących w realizacji programu – Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, państwowych i samorządowych instytucji kultury, jednostek samorządu terytorialnego, kościołów oraz organizacji pozarządowych.

Powodzenie realizacji programu wymaga współdziałania starostwa zarówno z jednostkami samorządu położonych na terenie powiatu gmin, Muzeum Historyczno-Archeologicznego w Stargardzie, jak i organizacjami pozarządowymi.

Zakłada się, że cele zakreślone w powiatowym programie opieki nad zabytkami będą osiągane w wyniku:

- współpracy władz powiatu z Zachodniopomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, innymi jednostkami samorządu terytorialnego oraz organizacjami i związkami,
- inicjatywy własnej władz powiatu.

10.2. Instrumenty finansowe

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, oprócz określenia zasad i form ochrony i opieki nad zabytkami porusza także zagadnienia finansowania prac przy zabytkach z udziałem środków państwa.

Art. 71. ust. 2 wspomnianej ustawy określa, że sprawowanie opieki nad zabytkiem wpisanym do rejestru zabytków, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich, budowlanych dla obiektów, których właścicielem lub użytkownikiem jest samorząd, stanowi zadanie własne samorządu, jednak art. 73 mówi, że osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku mogą ubiegać się o dotacje celową z budżetu państwa lub samorządu

terytorialnego na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku. Dotacje takie przyznawane są przez:

- Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Programów Operacyjnych,
- Wojewodę ze środków pozostających w dyspozycji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków właściwego dla terenu, na którym zlokalizowany jest obiekt zabytkowy,
- Jednostki Samorządu Terytorialnego – z budżetów: Województwa Zachodniopomorskiego, gmin, powiatów.

Dodatkowym ze źródeł finansowania są: Fundusz Kościelny, Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Środki Unii Europejskiej.

Zgodnie z art. 81 ust.1 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, organ stanowiący powiatu może udzielać dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków w wysokości do 100% nakładów koniecznych do ich przeprowadzenia. Zasady udzielania dotacji określone zostały w Uchwale Rady Powiatu w Stargardzie z dnia 29. kwietnia 2009 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Stargardzkiego będzie realizowany w ramach możliwości finansowych Powiatu.

11. Monitoring działania Programu

Zgodnie z art. 87, ust. 5 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami za monitorowanie realizacji powiatowego programu opieki nad zabytkami odpowiada Zarząd Powiatu, który co dwa lata sporządza stosowne sprawozdanie i przedstawia je Radzie Powiatu. Wyniki osiągnięte przy realizacji Programu powinny być oceniane na podstawie stopnia realizacji działań wyszczególnionych powyżej.

Z upływem czasu program może podlegać modyfikacjom i uzupełnieniom.